

11. Северов П. Халемський Н. Последний поединок. – К. 1960.
12. Кузьмін Г. Горячее лето сорок второго...
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України (Далі – ЦДАГО України), ф. 166, оп. 3, спр. 246.
14. ДАКО, ф. 2356, оп. 6, спр. 207.
15. Борщаговский А. Матч смерти // Сталинское племя. – 1946. – 26 сентября.
16. Пристайко В. Вказана праця.
17. Нове українське слово (Київ). – 1942. – 19 липня.
18. Неделя. – 1984. – №19.
19. Нове українське слово (Київ). – 1942. – 19 липня.
20. Летопись Акселя Вартаняна. Футбол в годы войны. Часть пятая. Миф о «матче смерти» // Спорт-экспрес. – 2007. – 16 февраля.
21. ЦДАГО України, ф. 166, оп. 3, спр. 246.
22. Нове Українське слово (Київ). – 1942. – 18 липня.
23. Летопись Акселя Вартаняна. Футбол в годы войны. Часть пятая. Миф о «матче смерти» // Спорт-экспрес. – 2007. – 16 февраля.
24. Никулаенко Т. Сын участника «матча смерти» Владлен Путистин: Даже через десятки лет на юбилеях «Динамо» генералы спрашивали уцелевших футболистов: «Почему четверых расстреляли, а вы остались живы?» // Бульвар – 2002. - 7 серпня.
25. Кузьмин Г. Были и небыли нашего футбола...

Гинда В. «МАТЧ СМЕРТИ»: ОПРОВЕРЖЕНИЕ СОВЕТСКОГО МИФА

В статье через призму архивных источников, периодической прессы и воспоминаний очевидцев опровергается созданный в советское время миф о героизме киевских футболистов, которые якобы ценой собственной жизни победили в оккупированном Киеве футбольную команду немецких военных.

Ключевые слова: Киев, футбол, «Старт», немцы, оккупация, военные, «матч смерти», хлебозавод

Ginda V. "DEATH MATCH": DISCLAIMER SOVIET MYTH

The article in the light of archival sources, periodicals and eyewitnesses contradicted established in the Soviet era myth of heroism Kiev players who allegedly cost of their lives defeated in occupied Kiev football team German military.

Keywords: Kyiv, football, "Start", the Germans, occupation, war, "Game of Death".

УДК 94(477)>>19>>:329.78 – 053.81

Д.О. Мельников, С.с. Плахотнюк

МОЛОДЬ В РОБОТІ ВЕРХОВНИХ РАД СРСР, УРСР ТА УКРАЇНИ (80-90 – ТІ РР. ХХ СТ.)

В статті робиться спроба проаналізувати процес залучення молоді до роботи в Верховній Раді СРСР, Верховній Раді УРСР та Верховній Раді України.

Ключові слова: молодь, комсомол, молоді депутати, молодіжні комісії та комітети.

Важлива роль в творенні демократичної держави Україна відводиться органу законодавчої влади – Верховній Раді України. Користуючись законним правом брати участь у управлінні державними справами, вільно обирати і бути обраною до органів державної влади [1, с. 23], молодь, як і інші прошарки населення, проявляла інтерес до цієї справи, висувала своїх кандидатів, брала участь у виборах, працювала в парламенті республіки.

У 80-х роках ХХ ст. діяльність молодих депутатів, як і їх старших колег, у законодавчих органах влади СРСР та УРСР була обмежена відсутністю демократичних норм. Комуністична партія, яка керували процесом виборів, формуванням та діяльністю Верховної Ради СРСР та Верховної Ради УРСР перетворила їх у зручну машину для проведення своєї політики в країні та республіці.

По-новому, на основі демократичних норм почав формуватися орган законодавчої влади в незалежній Україні. Певну роль в цьому процесі відіграла молодь. Щоправда свою активність в більшій мірі вони проявляли в ролі виборців. У 90-х рр. кількість молодих депутатів у Верховній Раді України порівняно з 80-ми рр. значно зменшилась. Проте, ті що отримали мандати народних депутатів, активно працювали у профільній комісії (комітеті), у своїх виборчих округах. За роки незалежності діяльність молодих парламентарів у Верховній Раді України набула нових форм та ознак.

З урахуванням цього виникає необхідність проаналізувати роботу молодих депутатів, комісій (комітетів), які займалися молодіжними проблемами в органах законодавчої влади колишнього СРСР та незалежної України у 80-90-х рр. з тим, щоб з позицій сьогодення бачення та розуміння процесів, подій минулого, оцінити практику участі молоді у законодавчих органах влади радянського періоду, порівняти її з діяльністю народних депутатів у Верховній Раді України в 90-х роках, шукати шляхи по удосконаленню цієї роботи сьогодні.

Проблема участі молоді України в органах законодавчої влади в 1980— 90-х рр. ще не стала предметом для окремого дослідження. Вчених, як правило цікавлять різні аспекти роботи Верховної Ради України, зокрема, процес формування парламенту, законотворча діяльність в цілому. Цікавий для науковців матеріал щодо участі молоді в роботі Верховної Ради України, місцевих Рад народних депутатів міститься в щорічних доповідях Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Державного інституту проблем сім'ї та молоді Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України «Про становище молоді в Україні» [2]. Деякі аспекти проблеми, яку досліджує автор статті, висвітлені у роботі В.М.Соколова та В.Л.Рябіки [3]. Фактичний матеріал, критична оцінка ролі молоді в сфері політики, аналіз діяльності комітету, який займався молодіжними проблемами представлені в матеріалах парламентських слухань у Верховній Раді України 27 листопада 2002 року [4].

Робота молодих депутатів у Радах здійснювалася через постійні комісії у справах молоді. Вони були створені при Верховній Раді СРСР ще в грудні 1968 р., а згодом і у Верховних Радах союзних та автономних республік, при місцевих Радах.

Координуючим органом діяльності комісій у справах молоді Рад всіх рівнів була Верховна Рада СРСР. Рекомендації профільної комісії, як правило, носили загальний характер. Конкретизація їх положень відбувалася безпосередньо на місцях - в республіках. Нерідко такі рекомендації «зверху» обмежували ініціативу молодих депутатів, не давали їм можливості творчо виконувати свою справу, приділяти більше уваги молодіжним проблемам місцевого значення. В багатьох випадках робота комісій у справах молоді оцінювалася не по конкретній роботі, а по тому, як вони могли прозвітувати перед вищестоящими органами державної влади.

Робота комісій у справах молоді здійснювалася під контролем комсомолу. Представники комсомольських організацій в Радах постійно звітували про свою роботу в органах державної влади, перед вищестоящими комсомольськими органами. Змінити таку ситуацію, змусити партійні та комсомольські органи не втручатися у справи Рад та їх комісій в той час було не можливо. Відчуваючи постійний контроль за їх діяльністю з боку партійних та комсомольських органів, молоді депутати не рідко ставилися до виконання своїх обов'язків формально.

Великі перспективи по удосконаленню радянської виборчої системи, роботи депутатів виникли в зв'язку початком в 1985 році перебудови. Головна мета декларованих тоді змін полягала в тому, щоб повернути в руки народу можливість впливати на державні органи влади.

Першим кроком на шляху її реалізації стали вибори Верховної Ради СРСР. Вперше в політичній практиці Радянського Союзу третина місць у депутатському корпусі отримали представники громадських організацій. Молодь у цій політичній кампанії була частково представлена комсомолом. За нормами представництва громадських організацій під час виборів депутатів до Верховної Ради СРСР від ВЛКСМ повинно було бути 75 депутатів [5, с. 10].

Враховуючи складну політичну та соціально-економічну ситуацію, яка склалася в країні, зростаючі проблеми, з якими зіткнулася молодь, ЦК ВЛКСМ на IV пленумі (листопад 1988 р.) ухвалив програму дій на період передвиборчої кампанії. Комсомольцям було запропоновано йти на вибори єдиним блоком з несоюзною молоддю та неформальними об'єднаннями. Пропонувалося кандидатам від молоді сформувані власні програми, де б враховувалися не тільки інтереси молоді, але й інших соціальних груп. Наголошувалося на необхідності підтримувати тих кандидатів у депутати, які були готові відстоювати інтереси молоді, нести відповідальність перед молодими виборцями.

Під час виборчої кампанії вперше кандидати в депутати виступали перед виборцями з програмами, в яких демонстрували своє бачення ситуації, яка склалася в країні та республіці, пропонували конкретні плани дій щодо покращення справ на місцях.

Роботу по залученню молоді до виборів у народні депутати Верховної Ради СРСР взяв на себе комсомол, який згідно із законом мав певну квоту на депутатські місця. Комсомольські організації на місцях робили «чистки» кандидатів у народні депутати. Якщо на першому етапі

.....
роботи по обговоренню можливих кандидатур у народні депутати СРСР від ВЛКСМ було рекомендовано біля 1500 молодих кандидатів, то після відповідної «роботи» міськкомів та райкомів ЛКСМУ, підтримки первинних організацій здобули лише 468 кандидатів. Всі кандидатури були розглянуті і пройшли відповідну «фільтрацію» на розширених засіданнях бюро обкомів комсомолу. Із 17 рекомендованих пленуму ІДК ВЛКСМ 14 представників молоді України стали народними депутатами Верховної Ради СРСР [6].

Вибори у народні депутати СРСР підтвердили звичну на той час практику формального ставлення комсомольських організацій до цього процесу. Загальну тенденцію відобразила ситуація, що склалася під час виборчої кампанії в Кримській комсомольській організації. Там можливі кандидатури обговорювали тільки в шести з більш як двох тисяч первинних організацій [7, арк. 12].

Негативом у роботі комсомольських організацій під час виборчої кампанії стали практика комітетів комсомолу погоджувати кожний свій крок з партійними органами, невміння проводити роботу з молоддю в трудових та навчальних колективах.

Внаслідок формального ставлення комсомольських організацій до виборів, дотримання у їх діяльності традиційної практики висування представників комсомольської номенклатури, значна частина запропонованих комсомольськими організаціями кандидатур не була підтримана трудовими колективами, окружними передвиборчими зборами.

Постійний контроль за діяльністю молодих депутатів з боку комсомольських організацій гальмував творчу активність молоді. Змінити ситуацію, змусити партійні та комсомольські органи не втручатися у справи Рад, їх комісій було неможливо за існування однопартійної системи й всеїлля «керівної і спрямовуючої» сили суспільства.

Першим криком на шляху демократизації виборчого процесу в Україні стали вибори до Верховної Ради УРСР (весна 1990 року). Взявши на себе функції по висуванню молодих кандидатів у народні депутати комсомол зініціював створення міжобласної групи молодих кандидатів. Бажаючи залучити на свій бік значну кількість виборців ця молодіжна група прийняла два документи: «Звернення молодих кандидатів у народні депутати Української РСР до народу України» та «Позиція міжобласної групи молодих кандидатів у народні депутати Української РСР «Весна-90». У них була окреслена позиція молодих кандидатів у депутати щодо процесів, які відбуваються в суспільстві, наголошувалося на прагненні допомогти комуністичній партії в проведенні демократичних перетворень, пропонувалася програма виходу її з кризового стану. Фактично це була платформа не молодих кандидатів у депутати, а комсомолу України. Вдаючись до такого маневру комсомол і надалі прагнув через своїх представників у вищому законодавчому органі влади проводити свою політику.

На жаль, цього було замало. Традиційність у діях комсомолу не дала позитивних результатів. Центральному комітету, комітетам комсомолу, молодіжним засобам інформації не вдалося привернути увагу молоді до проекту передвиборчої платформи ЛКСМУ, забезпечити його обговорення. У результаті спроба комсомолу виробити політичну позицію з важливих питань життя республіки залишилась майже непомітною, не викликала необхідного резонансу не лише в суспільстві загалом, а навіть в молодіжному середовищі. Як наслідок, до депутатського корпусу республіки не потрапив жоден представник комсомолу від Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Івано-Франківської, Кіровоградської, Одеської та Тернопільської областей. Із 224 запропонованих молодих кандидатів депутатський мандат одержали тільки 34 [8].

У червні 1990 року в парламенті республіки була створена Комісія Верховної Ради у справах молоді. Діяльність цієї комісії носила різноплановий характер - від прийняття законодавчої бази щодо реалізації в країні державної молодіжної політики до регулярних зустрічей народних депутатів - членів комісії з молодими виборцями, членами молодіжних організацій тощо.

Кардинальні зміни в роботі Комісії Верховної Ради у справах молоді відбулися після проголошення незалежної України. Зміна політичних орієнтирів змусила народних депутатів по-новому, з урахуванням поточного моменту, історичних реалій, організувати роботу цього органу державної влади. Паралельно з підготовкою парламентом нових законопроектів, комісія у справах молоді проводила їх експертизи для того, щоб в законах, які готувалися до розгляду і прийняття враховувалися та захищалися інтереси молоді, гарантувалися умови для її всебічного розвитку. На початковому етапі роботи комісії не обійшлося і без проблем. Великий

вантаж роботи, яку взяла на себе комісія, не завжди давав позитивні результати. Більше того, вона певною мірою займалася питаннями, які не входили до компетенції цього органу.

Активність молодих депутатів, членів комісії, яка пізніше отримала статус Комітету Верховної Ради України з питань молодіжної політики, фізичної культури та спорту, зросла під час розробки і прийняття Законів України, що безпосередньо стосувалися молоді. Перший законопроект, підготовлений у комісії та прийнятий згодом парламентом, був Закон «Про альтернативну (невійськову) службу». У 1992 р. Верховна Рада прийняла Декларацію «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», в 1993 р. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», яким було визначено загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молоді в інтересах особистості, суспільства та держави. Зміни та доповнення до цього закону були прийняті Верховною Радою в 1994, 1995, 1996, 1999рр.

За ініціативи комісії, а потім комітету, в 90-х рр. двічі у Верховній Раді України проходили парламентські слухання щодо проблем молоді. У грудні 1995 р. депутати обговорили питання «Про становище молоді в Україні», а в червні 1999 р. - «Про практичну діяльність органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування щодо реалізації законодавства у сфері молодіжної політики». У результаті обговорення цих проблем були прийняті відповідні постанови, в яких вказувалося на необхідність підвищення ролі органів виконавчої влади, місцевого самоврядування в процесі реалізації державної молодіжної політики в країні.

Особливо плідним у законотворчій діяльності комітету з питань молодіжної політики, фізичної культури і спорту став 1999 рік. Були прийняті Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про загальну середню освіту», постанови Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань з питань практичної діяльності органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування щодо реалізації законодавства у сфері молодіжної політики» тощо.

Проте збільшення кількості законів щодо молоді не є гарантом їх ефективної реалізації. На жаль, у 90-х рр. становище молоді в Україні залишалося важким. Так, за даними Міністерства охорони здоров'я України за 1999-2000 рр. відбувалося підвищення рівня захворюваності й поширення хвороб серед молоді. За статистичними даними майже 90% наркоманів були молоді люди віком до 30 років, з них четверту частину склали жінки [9, с. 21]. Досить поширеним явищем серед молоді стало безробіття. За даними Держкомстату України отримали статус безробітних у 1994 р. 132,1 тис. молодих людей віком до 28 років, в 1999 р. їх кількість вже досягла 1053,1 тис. осіб [10, с. 35].

Спостерігалася тенденція до зменшення представництва молоді в вищому законодавчому органі держави. Таке явище можна пояснити відсутністю необхідних коштів для проведення передвиборчої агітації, недостатньою популярністю серед виборців у зв'язку з віковими ознаками.

Отже, 80—90-і рр. ХХ ст. - це період кардинальних змін у системі народовладдя, органах законодавчої влади, участі в них молодого покоління. Відкинувши старі форми та методи роботи, молоді парламентарі, хоч і не без проблем, почали навчатися та застосовувати в своїй практичній діяльності нові методи, які відповідали вимогам часу, потребам молоді.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. - К., 1996.
2. Про становище молоді в Україні (за підсумками 1997 року). Щорічна доповідь Президентів України. Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. - К., 1998; Про становище молоді в Україні (за підсумками 1998 року). Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. - К., 1999; Про становище молоді в Україні (за підсумками 1999 року). Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. - К., 2000; Нове покоління незалежної України (1991-2001 роки). - К., 2002.
3. Соколов В.М., Рябика В.Л. Молодежь України: вчера, сегодня, завтра. - Одесса, 1998.
4. Нове покоління незалежної України (1991 -2001 роки). Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 27 листопада 2002 року. Про становите молоді - К.. 2003

5. Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік 'Про вибори народних депутатів СРСР'. – К., 1998.
6. Поздравляем! // Комсомольское знамя. – 1989. – 31 марта.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України. - ф.7. - Оп. 20. -Спр. 2418.
8. Попереду нелегка робота // Молодь України. - 1990. - 27 березня.
9. Нове покоління незалежної України (1991-2001 роки). - К., 2002.
10. Про становище молоді в Україні (за підсумками 1999 року). Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. – К., 2000.

Мельников Д.А., Плахотнюк С.С. МОЛОДЕЖЬ В РАБОТЕ ВЕРХОВНЫХ СОВЕТОВ СССР, УССР И УКРАИНЫ (80 – 90-Е ГГ. XX В.).

В статье делается попытка проанализировать процесс приобщения молодежи к работе в Верховном Совете СССР, Верховном Совете УССР и Верховном Совете Украины.

Ключевые слова: молодежь, комсомол, молодые депутаты, молодежные комиссии и комитеты.

Melnikov D.A., Plahotniuc S.S. YOUTH IN THE SUPREME SOVIET OF THE UKRAINIAN SSR AND THE UKRAINE (80 - 90 YEARS. TWENTIETH CENTURY.).

This article attempts to analyze the process of including young people to the work of the Supreme Soviet of the USSR Supreme Soviet of the USSR and the Supreme Council of Ukraine.

Keywords: youth, the Komsomol, the young deputies, youth commissions and committees.

УДК 94(477+477.3/4)(=411.16)»1991/2012»

В.В. Кононенко

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ І НА ПОДІЛЛІ ЗА ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

У статті досліджуються особливості динаміки чисельності єврейського населення в Україні та на Поділлі у період з 1991 р. по теперішній час. Автор аналізує чисельність, структуру, народжуваність, віковий склад національної меншини в межах України та конкретного регіону, користуючись даними переписів населення 1989, 2001 років та новітніми дослідженнями проблеми.

Ключові слова: євреї, національна меншина, чисельність, структура, народжуваність, перепис населення.

З проголошенням незалежності України 1991 р. почалася нова епоха у розвитку національних меншин республіки. З початку становлення молода Українська держава визначила право на вільний, самобутній розвиток усіх націй та народностей. Проте, поряд із національним розвитком, для цього періоду характерні значні зміни у національній структурі українського населення. Народи, які завжди мали істотний вплив на історію, матеріальну та духовну культуру нашого народу поступово втрачають свої позиції. Такі демографічні процеси відбувалися і на Поділлі.

Автор статті ставить за мету охарактеризувати особливості демографічних змін єврейської національної меншини у період з 1991 р. по теперішній час. Серед основних завдань: охарактеризувати чисельність, структуру єврейського населення України, зокрема Поділля; визначити особливості міграції євреїв в межах держави, еміграцію з республіки; спробувати визначити загальну чисельність єврейського населення в Україні та в подільському регіоні на сучасному етапі з огляду на те, що останній перепис населення в Україні було проведено у 2001 році.

Основними джерелами дослідження є переписи населення в Україні 1989 та 2001 рр. та статистичні дані Державної служби статистики України (колишнього Державного комітету статистики України). Оскільки офіційний сайт даного органу виконавчої влади в Україні (до грудня 2010 р – центрального) має ґрунтовну статистичну базу, було використано матеріали цього та інших інтернет-ресурсів. Окремий сайт, що був розроблений ще Державним комітетом статистики України, присвячений саме результатам перепису населення 2001 р. [12]. Крім того, у роботі використано сучасні наукові дослідження, що стосуються цієї проблеми. Серед них праці Ф.Заставного, В.Константинова, В.Романцова, В.Скляра, Й.Зісельса [4, 6, 7, 15, 17], присвячені питанням національного складу населення України або які визначають чисельність і структуру єврейської національної меншини.